

УДК 78.071.1(470+571)(092)(100=161.2)(7/8)

THE MUSICAL HERITAGE OF PETER TCHAIKOVSKY IN THE CULTURAL AND EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINIAN DIASPORA OF NORTH AMERICA**МУЗИЧНА СПАДЩИНА ПЕТРА ЧАЙКОВСЬКОГО В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ****Nimylovych O. M./Німілович О. М.,***associate professor/доцент*

ORCID: 0000-0003-1795-9288

*Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Franko, 24, 82100**Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,**Дрогобич, І.Франка, 24, 82100*

У статті висвітлюються аспекти популярності, звучання і вивчення творчості визначного композитора Петра Чайковського, походження і творчі устремління якого тісно пов'язані з Україною. Важлива увага надається панорамі великого зацікавлення творчістю композитора в українській діаспорі Північної Америки, яка яскраво увійшла до педагогічного і концертного репертуару митців – представників третьої і четвертої хвилі української еміграції. Розкривається широта використання творчості Петра Чайковського – від знаних освітніх інституцій до визначних виконавців солістів і колективів та її значення у концертно-виконавській і педагогічній практиці. Вона й сьогодні служить джерелом натхнення для сучасних поколінь виконавців і слухачів.

Ключові слова: *Петро Чайковський, музична творчість, виконавці, музичне виховання, українська діаспора.*

Вступ.

Творчість Петра Чайковського своїм жанровим розмаїттям, мелодизмом, втіленням глибоких психологічних перипетій людської душі й філософських роздумів завжди користувалася великою популярністю в різних куточках світу ще за життя композитора. На сучасному етапі цікавість до неї не згасає, а навпаки зростає захоплення багатогранною спадщиною митця. Великим визнанням завжди користувалися твори П. Чайковського на Північно-Американському континенті. Варто зауважити, що навесні 1891 року композитор здійснив велике концертне турне до США, відгукнувшись на запрошення американського диригента Вальтера Дамроша взяти участь у церемонії відкриття нового концертного залу в Нью-Йорку (згодом названим «Карнегі Голл»). Серія концертів, у яких П. Чайковський диригував своїми симфонічними творами, відбулася у Нью-Йорку, Балтиморі, Філадельфії, інших містах з великим успіхом [17, 21]. У цей час композитор також відкривав для себе цю країну, її традиції. Музика П. Чайковського стала популярною у різних мистецьких колах США, зокрема й в культурних осередках української діаспори.

Основний текст.

Чимало сторінок життєпису композитора, від походження і до творчих устремлінь, пов'язані з Україною. «Протягом майже трьох десятиліть він фактично щороку по кілька місяців (загалом – майже п'ять років) мешкав у мальовничих українських містечках і написав тут близько 40 творів. Очевидно

відчуття краси місцевої природи, милозвучність пісень, барвистість українського традиційного одягу отримували глибоке відлуння в душі композитора, перетворюючись на музичні сторінки «Лебединого озера», «Дитячого альбому», «Мазепи» та інших шедеврів, через які світ і сьогодні відчуває неповторну духовну енергію геніального митця» [4] – зазначає у своєму дослідженні Валерія Жаркова.

Для композитора багатюща спадщина українського народу, контакти з провідними представниками музичної культури України впродовж всього життя залишалися могутнім живильним джерелом для творчості.

Простежуючи історію виконання творів П. Чайковського в українських культурно-освітніх осередках США і Канади в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., виводиться цікава панорама великого зацікавлення творчістю композитора, яка яскраво увійшла до педагогічного і концертного репертуару митців – представників третьої і четвертої хвилі української еміграції.

Насамперед варто звернути увагу на «Концерт слов'янської музики», який відбувся 20 січня 1951 року в Монреалі (Канада). У програмі цього благодійного концерту на підтримку Центру Слов'янознавства звучали твори М. Лисенка, Ф. Шопена, П. Чайковського, Б. Сметани та ін. у виконанні кращих українських виконавців – Лілі Карльсон (сопрано), хору організації «СУМ» під орудою П. Негребецького, були також представлені танці слов'янських народів (солістка п. Сосинська) [7, 4].

У 1949 році у Філадельфії піаністка-педагог Зоя Маркович (Ліницька, 1919-1997), після еміграції з України, заснувала власну музичну студію, яку успішно утримувала до 1990 року. Зоя Маркович здобула ґрунтовну музичну освіту в Київській державній консерваторії (1935-1939), у якій працювала як викладач, а також як концертмейстер Київського театру опери та балету ім. Т. Шевченка до 1943 року. Під час Другої світової війни переїхала до Станіслава (тепер Івано-Франківськ), де викладала гру на фортепіано в музичній школі. Емігрувавши спочатку до Європи, до Австрії, працювала концертмейстером в Оперному театрі в Зальцбургу, згодом в Ляндеку, в таборі для переміщених осіб, була директором Української Музичної Школи. У Філадельфії, крім організації власної музичної студії, Зоя Маркович активно займалася вихованням української молоді, створила й була мистецьким керівником вокального тріо «Соловейки» Союзу Української Молоді Америки при осередку ім. УПА (1967-1985), творила музику, концертувала як солістка і акомпанувала співакам М. Дуді й М. Скала-Старицькому, здійснила записи двох грамплатівок (1976).

У педагогічній практиці й роботі студії викладач ставила перед вихованцями мету опанування стилів різних епох, застосовуючи індивідуальний підхід до кожного учня, розвиваючи піаністичну техніку й музикальність. Особливу увагу надавала педагог ансамблевій фортепіанній грі: для початківців обов'язковою була гра в дуеті в чотири руки, а старші студенти виконували твори на двох фортепіано [11, 3].

Щороку численні учні З. Маркович давали звітні концерти, у програмах яких поряд з композиціями Баха, Бетговена, Моцарта, Гайдна, Шуберта,

Шумана, Шопена, Гріга, Глюка, Брамса, Ліста, Мендельсона, Бартока, Лисенка, Барвінського, Косенка, Прокоф'єва, Леонтовича, Ревуцького, Коломійця, Кабалевського, Шутя, Безкоровайного, Берковича, Штогаренка, Фоменка та ін. завжди звучала музика Петра Чайковського. Наведемо кілька прикладів з таких концертів, оголошення й схвальні відгуки на які публікувалися на сторінках українського часопису «Свобода» у США. У концерті 16 червня 1962 року бездоганно прозвучав складний в ансамблевому й музичному плані твір «Andante cantabile» П. Чайковського у виконанні Лесі й Юрія Дуди, а Тамара Федорова виконала «Пісню жайворонка» [10, 3].

З рецензій на концерти (1964, 1968, 1970, 1972, 1973-1975, 1977) проступають відомості про виконання окремих п'єс з Дитячого альбому, циклу «Пори року», що творять калейдоскоп яскравих образів, а також «Теми з варіаціями», Вальсу, Ноктюрну, Експромту та інших творів П. Чайковського, що свідчить про високий рівень підготовки учнів і студентів музичної студії Зої Маркович, які згодом продовжували успішне навчання в музичних коледжах і консерваторіях.

У 1962 році, 28 грудня, відбувся скрипковий рачиталь молодого талановитого музиканта Ярополка Ласовського (1941-2006), сина відомих художника і мистецтвознавця Володимира Ласовського і письменниці Оксани Керч (Гаращак). Концерт відбувся як продовження виставки художніх робіт батька в приміщенні Літературно-Мистецького Клубу в Нью-Йорку. У програмі в супроводі проф. К. Чічки-Андрієнко було виконано Сонати Бетховена, Тартіні, Моцарта, композиції Фоменка, Сарасате, Сен-Санса, прозвучав також і «Романс» П. Чайковського. Як зазначив автор відгуку на концерт Олег Стратичук, своїм речиталем Я. Ласовський «показав і переконав слухачів у тому, що ось тут, на їхніх очах, оформлюється скрипаль віртуоз найвищої кляси. Основна риса блискучого таланту Ласовського, – це суто індивідуальне забарвлення в інтерпретації виконуваних творів. Процес кристалізації інтерпретаційних своєрідностей у скрипаля сягнув таких меж, що його мистецьке «завтра», треба надіятися, здійснить мрії кожного віртуоза» [16, 4]. І мистецька кар'єра молодого скрипаля таки вдалася, адже він став відомим композитором, скрипалем, диригентом, педагогом, закінчивши Нью-Йоркський університет (клас скрипки і музичної педагогіки), Огайський університет зі званням доктора філософії. Викладав у Нью-Йоркському, Огайському, Кларіонському університетах, працював як концертмейстер і диригент відомих симфонічних оркестрів США, написав чимало композицій різних жанрів. Цікаво, що у 2003-2006 роках щороку митець брав активну участь у міжнародному конкурсі «Vivat, musica», який щорічно проходить у Новій Каховці на Херсонщині, де виступав із симфонічним оркестром «Гілея» Херсонської філармонії [9].

Піаніст Роман Рудницький (1942), народжений в Нью-Йорку, в родині відомої співачки Марії Сокіл і композитора й музиколога Антіна Рудницького, випускник Філядельфійської Музичної Академії (у Агі Ямбор) та Філядельфійської Консерваторії (фортепіано у Алісон Дрейка, скрипка у Бориса Куцена), учень Егона Петрі часто виступав з фортепіанними

концертами, а також як соліст зі симфонічними оркестрами. У 1959 році молодий піаніст з великим успіхом виконав цикл з чотирьох концертів «Архитвори фортепіанної музики» (Нью-Йорк, Філадельфія та ін.) [15, 292], виступав у містах Америки, Німеччини, Швейцарії, Іспанії, в 1967 році гастролював в Україні.

6 березня 1966 року в музичній консерваторії в Балтіморі відбувся грандіозний симфонічний концерт, в якому як соліст виступив Р. Рудницький і разом з відомим симфонічним оркестром Пібоді вони виконали Концерт для фортепіано з оркестром № 1 b-moll, тв. 23 Петра Чайковського [2, 5]. Незабаром, 25 березня цього ж року піаніст виконав сольний речиталь, в якому прозвучали композиції Баха, Дебюссі, Гінастера, Шумана, Балакірева і Чайковського, твори якого входили до репертуару виконавця повсякчас.

На творах П. Чайковського, як і на західноєвропейських, американських і українських фортепіанних зразках виховував музикою молодь у США і видатний піаніст, композитор і педагог Ігор Білогруд (1916-1992, навчався в Київській консерваторії у М. Недзведського, Л. Ревуцького, В. Пухальського, В. Грудина, згодом у Гайдельберзі (Німеччина) у Ф. Шері та Г. Нестлера [14]), який від 1949 року заснував у Чикаго і Бервині свою студію гри на фортепіано. Доброю традицією школи стало проведення звітних концертів учнів наприкінці кожного навчального року. У концерті студії, який відбувся 18 червня 1966 року в музичній залі Будинку Мистецтв у Чикаго виступили 38 учнів, виконуючи твори Баха, Бартока, Шуберта, Бізе, Бетговена, Гріга, Чайковського, Куперена, Шумана, Ревуцького, Косенка, Шопена, Рахманінова, Оффенбаха, Дебюссі, Довженка, а також власні твори професора Ігоря Білогруда [13, 3]. Молоді концертанти у віці від 7 до 17 років, як і щороку, подали чудовий зразок зростання майстерності українських музичних талантів.

Варто наголосити, що композиції П. Чайковського педагогічного і концертного плану завжди входили до репертуару вихованців знаного Українського Музичного Інституту Америки.

Видатна піаністка Юліана Осінчук доволі часто включає до свого репертуару твори П. Чайковського. Піаністка українського походження народилася 17 травня 1953 року в Нью-Йорку, а ґрунтовну музичну освіту отримала у відомого піаніста й педагога Романа Савицького, засновника і першого директора Українського Музичного Інституту Америки, згодом у Луїзи Тельми в Гантер-коледжі, проходила вдосконалення в Наді Буланже та Жана Касадеуса, закінчила Паризьку консерваторію [5]. Програма сольного концерту Ю. Осінчук 4 червня 1979 року в залі театру «Орфей» в Нью-Йорку складена була з творів Моцарта, Чайковського, Шопена і Ліста [8, 3]. Сьогодні піаністка керує організацією музичного фестивалю Anorage Festival Of Music і входить до корпорації JLOD Music Enterprises, яка займається записом компакт-дисків класичної музики. До цікавих здобутків піаністки, поряд із записами творів зарубіжних і українських композиторів, належить поява фортепіанного альбому «Петро Ілліч Чайковський» [5].

Творчість П. Чайковського завжди привертає увагу відомого скрипаля, симфонічного і хорового диригента українського походження Адріана Бриттана

(1948 р. н.). Проте «його «найсильніша любов» – це диригентура оперою і якраз тому він сам залишив працю в університеті, де диригував у першу чергу симфонічною оркестрою, а побіч диригентства треба було теж уділяти багато часу педагогічній діяльності» [3, 6]. Симфонічна і оперна музика Бетховена, Брамса, Дворжака, Мусоргського, Шуберта, Мендельсона, Сібеліуса, Бородіна, Генделя, Гайдна, Ліста, Моцарта, Россіні, Чайковського, Вівальді, Вагнера, Хачатуряна, Гріга, Гумпердінка, Йоганна і Ріхарда Штраусів, сучасних американських композиторів завжди звучить під вправною батutoю диригента.

Від 1990-х років, коли Україна здобула незалежність, чимало українських митців гастролювали на американському континенті з великим успіхом також виконуючи композиції Петра Чайковського. До прикладу, в концерті під орудою диригента Львівського театру опери і балету Мирона Юсиповича 12 і 13 лютого 1999 року в залі The Centre in the Square в Канаді прозвучали твори М. Лисенка, М. Глінки, А. Лядова, а також Петра Чайковського – Скрипковий концерт (в чудовому виконанні оркестру і соліста Стефана Сітарського, концертмейстера колективу) і драма «Francesca de Rimini». Після цього музичного вечора в часописі «The Record» зазначалося, що: «... Диригентом цього концерту серії Masterpiece Series був український диригент Мирон Юсипович, якого виконання програми було з витонченим нюансами досвідом» [1, 24].

Цікавою подією стало відзначення 30-річчя Квартету ім. М. Леонтовича у 2002 році в Карнегі Голл. На цей час всі учасники квартету переїхали на проживання з України до США (Олег Крися (I скрипка), Петро Крися (II скрипка), Борис Девятов (альт) і Володимир Пантелєєв (віолончель). Незважаючи на складні умови, адже музиканти мешкали у трьох різних штатах, вони активно концертують. На ювілейному концерті прозвучали твори Дворжака, Сильвестрова і Чайковського (Квартет № 2, F-dur). Богдан Марків, автор рецензії на цей вечір музики, зазначив: «Перед написанням 2-го квартету Чайковський кілька років відпочивав у мальовничих місцевостях України. Композитор навіть наголошував факт, що завдяки прекрасним описам Гоголя України йому вдалося написати таку гарну музику. Квартет Чайковського звучав у вершинному виконанні. Досконале відчуття змісту, прецизно відіграні технічні деталі, зі знаменитим підходом до агогії темпу, надали живих кольорів цій експресивній музиці. Заангажованість у грі всіх виконавців була така інтенсивна, що заворожила публіку, яка незчулася, коли прозвучали останні акорди 35-хвилинного твору» [12, 17].

Ще однією музичною подією став концерт «Музика Східної Європи», який відбувся 7 грудня 2002 року в Українському Інституті Америки в Нью-Йорку, де прозвучали камерно-інструментальні твори Богуслава Мартіну (Дует для скрипки і віолончелі, виконавці Олег Крися – скрипка, Натеніел Розен – віолончель), Вірка Балея (Партита для скрипки і фортепіано, прем'єра, Олег Крися – скрипка, Вірко Балея – фортепіано) і Петра Чайковського (Фортепіанне тріо тв. 50, Белла Давідович – фортепіано, Олег Крися – скрипка, Натеніел Розен – віолончель). Концерт відбувся з величезним успіхом і виконавці повторили програму ще і 5 квітня 2003 року [6, 5; 13].

Заклучення і висновки.

У своїй творчості Петро Чайковський, великий мелодист, розкриваючи насамперед свій внутрішній світ, водночас тонко вмів передавати хвилювання, пережиття і емоції сучасників. Проте його мелодії, образи і теми й сьогодні полонять серця людей в цілому світі. Розмаїття жанрів, неповторний стиль, оригінальність і винахідливість музичної мови композитора, відгуки фольклорних скарбів українського народу в його мелодиці та композиторська індивідуальність завжди вражали душі українців за кордоном й сьогодні служать джерелом натхнення для сучасних поколінь виконавців і слухачів.

Література:

1. Бризгун-Соколик О. Канада аплодує львівському диригентові. *Свобода*. 1999. Ч. 13. 26 березня. С. 24.
2. Виступ Романа Рудницького. *Свобода*. 1966. Ч. 39. 2 березня. С. 5.
3. Волинська Л. Адріян Бриттан дістав велике завдання. *Свобода*. 1984. Ч. 9. 17 січня. С. 6.
4. Жаркова В. Чайковський і Україна: святкові міркування напередодні ювілею. URL: <http://mus.art.co.ua/chaykovs-kyu-i-ukraina-sviatkovi-mirkuvannia-naperedodni-iuvileiu/>
5. Житкевич А. Холодні клавіші роля. URL: <https://meest-online.com/culture/holodni-klavishi-roalya/>
6. Концерт «Музика Східньої Європи». *Свобода*. 2002. Ч. 48. 29 листопада. С. 5; *Свобода*. 2003. Ч. 13. 28 березня. С. 13.
7. Концерт слов'янської музики. *Свобода*. 1951. Ч. 10. 13 січня. С. 4.
8. Концерт Юліани Осінчук. *Свобода*. 1977. Ч. 135. 14 червня. С. 3.
9. Кузик В. Лісовський Ярополк Володимирович. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=53361
10. Л. Д. Концерт учнів проф. Зої Маркович у Філадельфії. *Свобода*. 1962. Ч. 132. 13 липня. С. 3.
11. Л. Д. Концерт учнів проф. Зої Маркевич у Філадельфії. *Свобода*. 1964. Ч. 141. 31 липня. С. 3.
12. Марків Б. 30-ліття Квартету ім. М. Леонтовича. *Свобода*. 2002. Ч. 6. 8 лютого. С. 17.
13. О. Л. Концерт учнів музичної студії проф. І. Білогруда. *Свобода*. 1966. Ч. 150. 16 серпня. С. 3.
14. Ревуцький В. Білогруд Ігор Михайлович. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=40770
15. Рудницький А. Українська музика: історично-критичний огляд. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1963. 406 с.
16. Стратичук О. Скрипковий реситаль Яра Ласовського. *Свобода*. 1963. Ч. 19. 30 січня. С. 4.
17. Тюменева Г. Чайковський і Україна. К. 1955. 52 с.

Abstract. *The article highlights aspects of the popularity, sound and study of the works of the outstanding composer Peter Tchaikovsky, whose origins and creative aspirations are closely linked to Ukraine. Important attention is paid to the panorama of great interest in the composer's work in the Ukrainian diaspora in North America, which is clearly included in the pedagogical and concert repertoire of artists - representatives of the third and fourth waves of Ukrainian emigration.*

Compositions of P. Tchaikovsky's pedagogical and concert plan are always included in the repertoire of students of the Ukrainian Music Institute of America, music studio of pianist-teacher Zoya Markovich in Philadelphia, piano studio of pianist, composer and teacher Igor Belogrud in Chicago and Berwyn. They demonstrated a high level of training of pupils and students.

Tracing the history of Tchaikovsky's works in the Ukrainian cultural and educational centers of the United States and Canada in the second half of the XX – early XXI century, based on reviews and reviews in the press, the repertoire of well-known performers from the diaspora was revealed. First of all, it is a performance of Tchaikovsky's works by violinist Yaropolk Lisovsky, pianists Roman Rudnytsky and Yuliana Osinchuk, violinist, symphonic and choral conductor of Ukrainian origin Adrian Brittan, as well as musicians from Ukraine, who performed in the United States - the conductor of the Lviv Opera and Ballet Theater Myron Yusypovych, quartet named after M. Leontovych from Kyiv.

Summing up, it is noted that Tchaikovsky's melodies, images and themes still captivate the hearts of people around the world. The variety of genres, unique style, originality and ingenuity of the composer's musical language, reviews of folklore treasures of the Ukrainian people in its melody and composer's individuality have always impressed Ukrainians abroad and today are a source of inspiration for modern generations of performers and listeners.

Key words: *Peter Tchaikovsky, musical creativity, performers, musical education, Ukrainian diaspora.*